

Н. О. Афендікова,
к. е. н., доцент, Національний університет "Запорізька політехніка", м. Запоріжжя
В. І. Юрченко,
к. держ. упр., доцент, Національний університет "Запорізька політехніка", м. Запоріжжя

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.21—22.135

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РЕСУРСНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

N. Afendikova,
PhD in Economics, Associate Professor, National University "Zaporozhye Polytechnic", Zaporozhye,
V. Yurchenko,
PhD in Public Administration, Associate Professor, National University "Zaporozhye Polytechnic", Zaporozhye

IMPROVEMENT OF THE RESOURCE MANAGEMENT SYSTEM OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

Зазначено, що попри значний обсяг досліджень з питань проведення моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і формування інформаційних баз, не всі аспекти цієї проблеми, які мають першорядне практичне значення, достатньо розроблені. Недостатньо дослідженням залишилось найважливіше питання побудови комплексних систем регіонального моніторингу, що мають як уніфіковані, так і індивідуальні риси. У дослідженнях приділено мало уваги створенню на основі даних моніторингу чітких показників, які лежать у основі оцінки соціально-економічного розвитку регіону. Недостатньо досліджень присвячено розробці механізмів обміну і надання інформації користувачам. Практично не розглянута можливість використання найменш витратних методів під час проведення моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Обґрунтовано, що розробка і вдосконалення системи моніторингу ресурсного забезпечення орієнтована на досягнення навчань у сфері розвитку регіону та його управління, а також практичного використання принципово нових способів оцінки даних, застосування можливостей інформаційних технологій, які відповідають сучасним потребам та принципам наукової обґрунтованості. Необхідність відображення в інформаційних базах реально існуючих обставин роботи соціально-економічної системи регіону, характеру її ресурсного забезпечення, не забуваючи врахувати і чинники, які впливають на її стан і розвиток на перспективу, є неодмінною умовою принципу об'єктивності.

Визначено, що сьогодні для вибору стратегії розвитку регіону і пошуку умов, які її реалізують, необхідно розробити кілька сценаріїв розвитку ситуації. Регіон будучи стійкою соціально-економічною системою з різним ступенем відкритості і діяльності, спрямованої на автоматизацію і формування своїх структурних компонентів, має сформовані протиріччя з центром, але пов'язана з ним нерозривно, що потребує особливого підходу до прогнозування його розвитку.

It is noted that despite a significant amount of research on the monitoring of resource provision for the socio-economic development of regions and the formation of information bases, not all aspects of the problem that are of primary practical importance have been sufficiently developed. The issue of building integrated systems of regional monitoring, which have both unified and individual features, remains insufficiently studied. The studies have paid little attention to the creation, based on monitoring data, of clear indicators that underlie the assessment of the socio-economic development of the region. There is not enough research on the development of mechanisms for sharing and providing information to users. The possibility of using the least costly methods in monitoring the resource provision of the socio-economic development of regions has not been practically considered.

It is substantiated that the development and improvement of the resource monitoring system is focused on research in the development of the region and its management, as well as the practical use of fundamentally new ways of assessing data, using the capabilities of information technologies that meet modern needs and principles of scientific validity. The need to reflect in the information bases the actual circumstances of the work of the socio-economic system of the region, the nature of its resource provision, not forgetting to take into account the factors that affect its state and development in the future, is an indispensable condition for the principle of objectivity.

It has been determined that today, in order to choose a strategy for the development of a region and search for conditions that implement it, it is necessary to develop several scenarios for the development of the situation. The region, being a stable socio-economic system with varying degrees of openness and activities aimed at automating and forming its structural components, has established contradictions with the center, but is inextricably linked with it, which requires a special approach to forecasting its development.

Ключові слова: регіон, моніторинг, соціально-економічний розвиток, ресурсне забезпечення, прогнозування, соціально-економічна система регіону, система управління.

Key words: region, monitoring of socio-economic development, resource provision, forecasting, socio-economic system of the region, management system.

ВСТУП

Розробка і реалізація ефективної регіональної політики продовжує залишатися однією з найважливіших стратегічних цілей в Україні. На сьогодні ряд важливих регіональних проблем залишається нерозв'язаними. До числа таких можна віднести: спад виробництва, зниження якості життя населення, руйнування територіальної, в тому числі і соціальної інфраструктури. Диспропорції в регіональному розвитку країни свідчать про необхідність формування ефективних регіональних систем управління, що носять, з одного боку, уніфікований характер, з іншого — відповідають принципам регіональної специфіки та диференціації.

Очевидно, що в кожному з регіонів необхідна модифікація існуючих управлінських механізмів, яка дозволить не тільки вирішити зазначені вище проблеми, а й більш ефективно використовувати потенціал території, тим самим підвищуючи конкурентоспроможність регіонів. Формування управлінської стратегії на початковому етапі пов'язане з рядом труднощів, що виникають у процесі збору та аналізу інформації про регіон загалом, і про його ресурсну базу зокрема. Причому для повноцінної оцінки ресурсного забезпечення важливо не

тільки знати кількісні та якісні характеристики регіональної ресурсної бази, а й оцінювати результативність управління цими ресурсами, тобто адміністративний чинник. Важливо оцінити взаємовплив і взаємозалежність ресурсної бази з внутрішніми і зовнішніми соціально-економічними та екологічними чинниками і умовами регіону, наприклад, з ринковою кон'юнктурою, станом навколишнього середовища і т.д. Тільки таке уявлення регіонального ресурсного забезпечення дозволить в кінцевому підсумку оцінити рівень стійкості територіального розвитку з позиції використання регіональних ресурсів і визначити подальшу стратегію соціально-економічного розвитку регіону.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженнями регіональних проблем, в тому числі проблемами ресурсного забезпечення регіонального розвитку активно займалися як українські, так і зарубіжні вчені. Ці проблеми відображені в роботах Лаврентьєв М.М., Подлужної Н.О., Столярова В.Ф., Томашука І. В., Якубів В.М.

Проти недостатньо розкритими залишаються питання визначення шляхів вдосконалення системи управ-

ління ресурсним забезпеченням соціально-економічного розвитку регіону.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є подальший розвиток основних напрямів вдосконалення системи управління ресурсним забезпеченням соціально-економічного розвитку регіону.

РЕЗУЛЬТАТ

Останнім часом особливого значення в дослідженні ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону набув моніторинг. Поняття моніторинг неможливо однозначно визначити, це пов'язано з використанням названого інструменту досліджень в різних практичних і наукових галузях. Деякі явища, що відбуваються в екологічних системах, потребують лише спостереження з метою прогнозування сценарію розвитку у майбутньому.

Попри значний обсяг досліджень з питань проведення моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів і формування інформаційних баз, не всі аспекти цієї проблеми, які мають першорядне практичне значення, достатньо розроблені. Недостатньо дослідженим залишилось найважливіше питання побудови комплексних систем регіонального моніторингу, що мають як уніфіковані, так і індивідуальні риси. У дослідженнях приділено мало уваги створенню на основі даних моніторингу чітких показників, які лежать в основі оцінки соціально-економічного розвитку регіону. Недостатньо досліджень присвячено розробці механізмів обміну і надання інформації користувачам. Практично не розглянута можливість використання найменш витратних методів при проведенні моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Для оцінки ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону обмежиться наглядом недостатньо. Потрібно створити в процесі моніторингу таке інформаційне забезпечення, яке послужить основою для прийняття управлінських рішень, з метою коригування умов і дії чинників, що визначають стан і динаміку процесів. Таким чином, очевидно, що кінцевою метою або проміжним результатом роботи системи моніторингу ресурсного забезпечення регіону, може бути зіставлення з бажаним або необхідним значенням.

Ускладнення цільової функції моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону розвиток методологічного і методичного забезпечення обумовлено еволюцією процесу використання моніторингу. Що стосується ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону моніторинг має активний характер, так як спрямований на створення інформаційної основи управління.

Значимість моніторингу обумовлена тим, що на будь-якому етапі розвитку — економічному, соціальному, екологічному присутні негативні і позитивні перетворення, вплив зовнішнього середовища, виявлення і класифікація яких недостатні. В процесі проведення моніторингу стає можливим за умови резюмування даних створити правильну думку про об'єкт, напрями розвит-

ку його складових, з тим щоб ґрунтуючись на цьому прийняти управлінські рішення, здійснення яких дасть можливість скоротити або взагалі припинити негативний вплив, а також підвищити вплив умов і чинників, які сприятливо впливають на регіон.

Моніторинг слід розглянути як складний механізм, діяльність якого включає ланки. Перерахуємо, що може бути ланками: процеси безперервного спостереження, вивчення подій та явищ, створення управлінської інформаційної бази, стеження за перетвореннями об'єкта (об'єктів), фіксація пограничних станів, заснована на системі критеріїв або ознак.

Моніторинг повинен володіти характерними властивостями. Він неможливий без відбору найбільш важливої і потрібної інформації; використання постійної (за рідкісним винятком) сукупності параметрів і індикаторів у своїй роботі; сумісності результатів дослідження ресурсного забезпечення регіону.

Моніторинг як система є сукупністю елементів контактують один з одним. Елементами є його об'єкти, цільові функції, певні сторони його дослідження, обумовлені завданнями, та поставленими цілями, суб'єкт, що складається з різних груп учасників, система критеріїв, методологія і забезпечення його роботи [1, с. 40].

Розглядаючи регіональний моніторинг ресурсного забезпечення, необхідно звернути увагу на наступне названі елементи. Об'єктом моніторингу є ресурсне забезпечення в соціально-економічній системі регіону. Незалежно від елементів об'єкта система моніторингу повинна бути орієнтована на контроль за змінами соціальної сфери, та економічної. Генеральна мета моніторингу надання органам влади будь-якого рівня своєчасних і вірних даних, реально характеризує формат регіональної соціально-економічної системи. Такі дані є суттєвими для формування рішень, що реалізують управлінські функції [5, с. 185].

Предметом моніторингу є сукупність результатів і процесів соціально-економічного розвитку регіону, і територій, які в нього входять. Особливість кожного регіону характеризує і певні механізми, і показники, що є важливими конкретно для його дослідження, а значить і розвитку.

Суб'єкт моніторингу — не проста структура, до якої входять, як чиновники з співробітниками спеціалізованих фірм, підприємств, долучених до збору та аналізу певної інформації, так і користувачі інформації, ті ж підприємства, фірми, некомерційні організації. Тому можна сказати, що намічається деякий кругообіг інформації в регіональному значенні.

Принципи моніторингу, організація, методи роботи з інформацією, складають її методологічну базу. Завдання моніторингу та його предмет, спільно з методологічною базою служать відправною точкою у виборі системи критеріїв та показників, що дають уявлення про параметри об'єкта дослідження. Якісна робота системи моніторингу неможлива без ресурсного забезпечення (кадри, матеріально-технічні ресурси, фінансовий капітал, програмний комплекс).

У постанові Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіо-

нальної політики" № 856-2015-п від 17.09.2020 р. визначено, що моніторинг та оцінка результативності реалізації державної регіональної політики проводяться з метою спостереження за процесом її реалізації, виявлення проблем розвитку регіонів та причин їх виникнення, підвищення ефективності управлінських рішень центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських держадміністрацій у сфері регіонального розвитку.

Моніторинг реалізації державної регіональної політики проводиться шляхом визначення переліку відповідних індикаторів (показників), відстеження їх динаміки, підготовки та оприлюднення результатів такого моніторингу та включає: моніторинг виконання індикаторів (показників) цілей документів, які визначають державну регіональну політику; моніторинг соціально-економічного розвитку Автономної Республіки Крим, обласних, м.м. Києва та Севастополя [3].

Доречно відзначити такий факт, що саме фінансове питання є основою розвитку системи моніторингу причому це стосується будь-якого рівня управління. Взагалі фінансову допомогу можна поділити на два типи, коли ряд фінансових джерел забезпечують дослідження, різні її програми або ж коли одне джерело фінансує одну програму. Перший варіант є кращим в разі зацікавленості в моніторингу декількох організацій, причому знаходять або на одній площині повноважень, або, у підпорядкуванні жодній іншій. Чим вище фінансування, тим, відповідно більше можливостей відкривається перед структурами, які займаються моніторингом. Поліпшується їх кадровий склад, з'являється можливість проходити додаткове навчання за інноваційними способами ведення спостережень, вдосконалюється матеріально-технічна складова, яка дозволяє забезпечувати більш якісне спостереження за об'єктами, спрощуючи систему збору та обробки матеріалів отриманих від роботи системи.

Організаційне забезпечення системи моніторингу представляє певні алгоритми, які регламентують порядок з яким збирається, передається інформація, розраховуються показники, надаються результати роботи системи, нормативно-правовий супровід — все це відноситься до питань організаційного забезпечення.

Зміст функцій, які виконує моніторинг, безпосередньо визначає його роль. На нашу думку, неможливим є регіональний моніторинг соціально-економічного розвитку без виконання ним організаційної, контрольної, інформаційно-діагностичної, аналітичної і комунікаційної функцій. Але не тільки функції відіграють істотну роль для налагодженої роботи запропонованої нами системи, важливого значення набувають і принципи на підставі яких, так само відчутним стає корисний ефект її функціонування. Систематизація і узагальнення різних точок зору щодо вимог до організації ефективної системи моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону, коригування традиційних і загальновідомих уявлень дають можливість запропонувати таку версію складу необхідних принципів, без яких моніторинг неможливий [6, с. 176].

Розробка і вдосконалення системи моніторингу ресурсного забезпечення орієнтована на досягнення на-

вчань у сфері розвитку регіону та його управління, а також практичного використання принципово нових способів оцінки даних, застосування можливостей інформаційних технологій, які відповідають сучасним потребам та принципам наукової обґрунтованості.

Необхідність відображення в інформаційних базах реально існуючих обставин роботи соціально-економічної системи регіону, характеру її ресурсного забезпечення, не забуваючи врахувати і чинники, які впливають на її стан і розвиток на перспективу, є неодмінною умовою принципу об'єктивності. Забезпечення спрямованості досліджуваної системи на обробку принципово важливих для регіонального розвитку даних, здатних відобразити реалії — повністю відповідає принципу репрезентативності.

Орієнтація системи моніторингу ресурсного забезпечення на модернізацію інформаційно-аналітичного процесу спрямованого на прийняття управлінського рішення, що веде до розвитку регіону в цілому, його соціально-економічної компоненти, виникає відповідно до принципу цілеспрямованості. У моніторингу всі процеси представляють собою єдиний ланцюжок, безперервність і налагодженість якої є неодмінною умовою якісного функціонування системи, в цьому і полягає принцип організаційної єдності процесів.

Система моніторингу ресурсного забезпечення, яку ми пропонуємо має особливість функціонування незалежно від територіальних особливостей і перетворень соціально-економічних параметрів, тому доцільно дану перевагу віднести до принципу універсальності. Регіон як жива система потребує постійного спостереження за його розвитком, відстеження змін як позитивного, так і негативного спрямування, виявленні, фіксації та реєстрації подій і явищ мають значення для його розвитку, а це є неодмінною умовою принципу поєднання сталості та періодичності.

Моніторинг — інструмент не тільки пролонгованої дії, але і миттєвого реагування, але при будь-якому збігу обставин, не знижуються вимоги до інформації, знайденої з його допомогою, це вимоги достовірності, достатності, необтяжливого отримання її без зволікань, на цьому засновані принципи оперативності та достовірності.

Робота моніторингу ресурсного забезпечення буде завжди нераціональною, якщо в його основі немає конкретики в допустимих значеннях за основними показниками, тому особливої актуальності набуває принцип нормативності. Також робота системи ускладнюється відсутністю взаємозамінності одних способів отримання даних іншими, саме ця властивість дає принцип альтернативності. Велике значення має, коригування системи відповідно до запитів користувача і тим самим підвищення її значущості для регіональних та інших органів управління, що безпосередньо пов'язано з принципом адаптації. Доступність інформації широкому колу користувачів, ось ще одна важлива складова якісного функціонування системи, що лежить в основі принципу відкритості.

Процес вдосконалення системи управління ресурсним забезпеченням соціально-економічного розвитку регіону буде надзвичайно ускладнений відсутністю діло-

вого співробітництва управлінців різного рівня, які можуть не тільки обмінюватися досвідом проведення досліджень, а й усувати допущені помилки, орієнтуючись на приклади колег, у цьому і полягає принцип партнерства.

Комфортні умови використання запропонованої нами системи управління ресурсним забезпеченням соціально-економічного розвитку регіону, наявність максимально передових технологій в її арсеналі, відповідають принципу ергономічності.

Рівень розвитку регіону визначається станом розвиненості галузей промисловості, агропромислового комплексу, будівництва, торгівлі та ін. Рівень життя населення регіону визначають такі чинники як зайнятість населення, розвиненість соціальної інфраструктури і т.д.

Вибираючи стратегію розвитку регіону і пошук умов, які її реалізують, необхідно розробити кілька сценаріїв розвитку ситуації. Регіон будучи стійкою соціально-економічною системою з різним ступенем відкритості і діяльності, спрямованої на автоматизацію і формування своїх структурних компонентів, має сформовані протиріччя з центром, але пов'язана з ним нерозривно, що потребує особливого підходу до прогнозування його розвитку.

Будь-яка розробка пріоритетних напрямів соціально-економічного зростання, повинна в основі своїй містити методологію стратегічного територіального планування, так цей процес являє собою розумне об'єднання оцінок (кількісних і якісних) показників економічного спрямування з метою реалізації в перспективі найбільш важливих напрямів соціально-економічного розвитку регіону, а також розробки механізму реалізації поставлених цілей органами управління з різними по-вноваженнями.

ВИСНОВКИ

Визначено, що важливою умовою ефективної реалізації регіональної політики є створення регіональних інформаційних баз для оцінки ресурсного забезпечення регіону, що зумовлює необхідність вдосконалення одного з найважливіших управлінських інструментів — моніторингу.

Існуюча в Україні система моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів має ряд недоліків, до числа яких можна віднести відсутність єдиної узгодженої бази даних з широким доступом користувачів, розрізненість та неузгодженість суб'єктів моніторингу, недостатня оперативність при отриманні даних, відсутність механізму надання даних користувачам, використання застарілих методів і засобів спостереження, відсутність уніфікованої системи показників. Виходячи з вищесказаного, можна припустити, що склалася система моніторингу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіону не в повній мірі дозволяє своєчасно отримувати достовірну та актуальну інформацію, що перешкоджає формуванню інформаційних баз, які є основою формування ефективної регіональної соціально-економічної політики України.

Таким чином, очевидно, що завдання вдосконалення механізмів побудови і організації системи моніторин-

гу ресурсного забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів стоїть досить гостро.

Література:

1. Лаврент'єв М.М. Вдосконалення методики проведення моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів / М.М. Лаврент'єв // Причорноморські економічні студії. — 2017. — Вип. 13 (2). — С. 39—44.
2. Подлужна Н.О. Моніторинг процесів інформатизації суб'єктів господарювання як основи формування економіки знань на регіональному рівні / Н.О. Подлужна // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. — 2018. — Вип. 14 (1). — С. 122—130.
3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку та Методики проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації державної регіональної політики" Документ 856-2015-п, чинний, поточна редакція — Редакція від 17.09.2020 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Столяров В.Ф. Композиційний моніторинг регіонального людського розвитку / В.Ф. Столяров // Економічний вісник Донбасу. Економічний вісник Донбасу. — 2020. — № 1. — С. 181—198.
5. Томашук І.В. Моніторинг складників інвестиційного потенціалу вінницького регіону / І.В. Томашук // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. — 2019. — № 8. — С. 184—195.
6. Якубів В.М. Теоретичний і прикладний аспекти моніторингу соціально-економічних процесів розвитку регіону / В.М. Якубів // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. — 2017. — Вип. 13 (1). — С. 176—184.

References:

1. Lavrent'iev, M.M. (2017), "Improving the methodology for monitoring the socio-economic development of regions", *Prichornomors'ki ekonomichni studii*, vol. 13 (2), pp. 39—44.
 2. Podluzhna, N.O. (2018), "Monitoring the processes of informatization of business entities as a basis for the formation of the knowledge economy at the regional level", *Aktual'ni problemi rozvitku ekonomiei regionu*, vol. 14 (1), pp. 122—130.
 3. Cabinet of Ministers of Ukraine (2020), Resolution "On Approval of the Procedure and Methodology for Monitoring and Evaluating the Effectiveness of the Implementation of the State Regional Policy", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2015-%D0%BF#Text> (Accessed 10 Nov 2020).
 4. Stolyarov, V.F. (2020), "Compositional monitoring of regional human development", *Ekonomichnij visnik Donbasu. Ekonomichnij visnik Donbasu*, vol. 1, pp. 181—198.
 5. Tomashuk, I.V. (2019), "Monitoring of components of investment potential of Vinnytsia region", *Ekonomika. Finans. Menedzhment: aktual'ni pitannya nauki i praktiki*, vol 8, pp. 184—195.
 6. Yakubiv, V.M. (2017), "Theoretical and applied aspects of monitoring the socio-economic processes of the region", *Aktual'ni problemi rozvitku ekonomiki regionu*, vol. 13 (1), pp. 176—184.
- Стаття надійшла до редакції 11.11.2020 р.*